

OLASZ-MAGYAR IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI
KAPCSOLATOK A 18–19. SZÁZADBAN

Szerk. Dóbék Ágnes, Reciti, Bp. 2022. 384 o. Reciti
konferenciakötetek 14.

ITALIAN-HUNGARIAN LITERARY AND CULTURAL RELATIONS IN
THE 18–19TH CENTURIES

Ed. Ágnes DÓBÉK, Reciti, Bp. 2022. p. 384. Reciti konferenciakötetek Vol.
14.

Az Itália és Magyarország közötti kapcsolatok egészen a középkorig nyúlnak vissza, és meglehetősen sokszínűek, ám az egyik legjelentősebb periódusuk a 18. században kezdődött. Dóbék Ágnes az alább ismertetendő kötet előszavában hangsúlyozza, hogy e korszak részben a katolikus megújuláshoz (más szemszögből megfogalmazva az ellenreformációhoz) kötődik, és hogy ekkoriban a magyarországi kultúrában jelentős szerepe volt az olasz minták követésének. A kapcsolatok gazdagsága megmaradt, az egyházi irodalomtól a színjátszáson és a könyvgyűjtésen át a fordításig terjedt a skála. Noha a kapcsolattörténeti kutatások már körülbelül egy évszázadra tekintenek vissza Magyarországon, folyamatosan születnek új eredmények e téren is. Ezek bemutatására rendezték meg 2022. február 10-én és 11-én a BTK Lendület Irodalmi nyilvánosság a polgárosuló Nyugat-Magyarországon, 1770–1820 kutatócsoport online konferenciáját, amelyen 22 kutató – köztük két olasz tudós – ismertethette az érdeklődőkkel az általa feltárt novumokat. A hat nagyobb tematikai egységre osztott kötetbe végül 20 tanulmány került be.

Az első blokk az olasz irodalmi hatások magyarországi jelenlétét vizsgálja hét közlemény segítségével. Száraz Orsolya írása azt mutatja be, mely itáliai hitszónokokat említi a jezsuita Kaprinai István a szónoklattanában. Rédey-Keresztény János Agyich István pécsi kanonok-költő és a római költőakadémia szellemi kapcsolatát veszi górcső alá. Lorenzo La Nave tanulmánya Csokonai Vitéz Mihály olasz nyelvből készült fordításainak időpontját kísérli meg megállapítani, s rámutat arra, hogy a magyar költő merített is az itáliai irodalomból.

Szegedi Eszter Torquato Tasso Aminta című művének Csokonai által készített fordításának elemzése kapcsán irányítja rá a figyelmet a magyar költő olaszos műveltségére, miközben textológiai analízist is végez. Simona Nicolosi írása Cesare Beccaria A bűnökről és a büntetésekről című művének Kazinczy Ferenc, illetve Császár Ferenc által készített fordításait hasonlítja össze, és arra keresi a választ, milyen stilisztikai különbségek vannak a szövegek között, milyen kulturális háttérrel bírtak az átültetők, s milyen történelmi helyzetekben születtek ezek a munkák.

Fülöp Dorottya egy mára már elfeledett irodalmár, Iváncay Vitéz Imre olasz nyelvből készült műfordításait mutatja be, amelyek az Orpheusban jelentek meg az 1790-es évek elején. A szerző rávilágít Iváncay és Kazinczy Ferenc munkakapcsolatára, illetve arra is, hogy a széphalmi mester és köre mit ismert saját korának itáliai irodalmából. Dóbék Ágnes tanulmánya Döbrentei Gábor pályafutásán keresztül mutatja meg, hogyan hathatott az olasz nyelvű literatúra a 19. század elejének (erdélyi) magyar irodalmáira.

A kötet második egysége két művészeti témájú írást fog egybe. Török Tamara az olasz típusú színházi díszletkészítés kelet-európai elterjedését veszi górcső alá, vizsgálatát nagyrészt a fertődi (azaz eszterházai) színházra összpontosítva. Tóth Emese Gyöngyvér az Óbudán élő Zichyek egyházi és világi zenét egyaránt támogató mecénatúráját tárja fel, a reprezentációnak, az ikonográfiának, az egyes katolikus rendek szerepének és a kultúraáramlásnak egyes kérdéseire is kitérve.

A harmadik szekció ugyancsak két tanulmányt tartalmaz, ezúttal a magyarországi közkultúrára gyakorolt olasz hatások témakörében. Gulyás Judit a 16. században élt Giovan Francesco Straparolának a Hasznos Multságok című folyóirat hasábjain közreadott tündérmeséit vizsgálja, közben pedig a 19. század eleji magyar irodalmi nyilvánosságot is behatóan elemzi. Csörsz Rumen István egy eddig feltáratlan (és meglehetősen gyér) szövegkorpuszt, a 18. század harmadik és a 19. század első harmada között Itáliában szolgált magyar katonák közköltészeti munkáit fogja vállaltóra.

A kötet négy írást összefogó negyedik blokkja az Itáliát megjárta magyar utazók közül mutat be néhányat. Boda Miklós egy tudós katolikus pap, a Pécsen működő Koller József itáliai tanulmányútjáról értekezik. Hegedűs Béla a Magyarországon szinte teljesen elfeledett, de Nyugat-Európában hírnevet szerzett, a – többek között – világnyelv-tervezetet is kidolgozó Kalmár György itáliai kapcsolatrendszerét vizsgálja. Berecz Ágnes a Georgikon egyik tanárának, Gerics Pálnak az 1820-as évek elején tett, s gazdasági ismeretek összegyűjtését célzó európai kiküldetését ismerteti, amely során a tudós a művészeti élményeit is feljegyezte. Sárközy Péter Kisfaludy Sándornak a napóleoni háborúk alatt szerzett itáliai és franciaországi tapasztalatait megőrkítő útinaplóját elemzi.

Az ötödik egység a magyarországi főpapi kultúrára gyakorolt olasz hatásokat mutatja be két esettanulmány által. Oláh P. Róbert egy udvarhű győri püspöknek, Zichy Ferencnek a római ágenseivel folytatott levelezését tárja fel. Tóth Tamás írása Patachich Ádám váradi püspök életútját és munkásságát tárgyalja a főpapi tevékenység, a tudósi munka és a mecénatúra hármasságának kontextusában.

A hatodik blokk a magyarországi könyvgyűjteményekben felbukkant olasz munkákat tárja a közönség elé. Verók Attila a 18. századi Erdélybe kalauzolja el az olvasót, s arra keresi a választ, hogyan jelent meg az itáliai kultúra a protestáns szellemiségben a 18. század második felében és a 19. század elején. Granasztói Olga Batthyány II. Lajos gróf könyvgyűjtemé-

nyét vizsgálja, és rámutat arra, hogy a 18. század végére a magyar mágnesi rétegnél már nem feltétlenül az olasz művészet befogadása volt a lényeg, hanem a kapcsolati háló kiépítése. Tüskés Anna a Károlyi család pesti, illetve a Festeticsek keszthelyi palotájának 1790-es évekbeli könyvtárjegyzékeit áttekintve igyekszik feltérképezni az említett familiák olasz irodalom iránti érdeklődésének jellegét.

A fentebb bemutatott kötet talán bizonyosságot adhat arról, hogy az olasz–magyar művelődési kapcsolatok a 18. század második felében és a 19. század elején is elevenek (még ha időnként áttételesek is) voltak, és minden társadalmi réteget áthatottak a korabeli Magyarországon. A köz-kultúrában, valamint a mágnesok és a főpapok műveltségélményében egyaránt felfedezhetjük az itáliai kultúra nyomait, amelyek számos szintéren megnyilvánulhattak, hiszen az irodalomtól kezdve a zenén és az egyházi műveltségen át az ismeretgyarapítást szolgáló utazásokig egyformán szerepet kaphattak. A kiadvány talán legizgalmasabb eredménye annak megmutatása, hogy habár úgy tűnhet, az itáliai kultúra mélyebben is áthatotta a korabeli magyar társadalmat, valójában jórészt csupán egy-egy nyitott személyiség próbálkozásai dokumentálhatók. Ugyanakkor a kötet arra is felhívhatja a figyelmet, hogy felbukkanhatnak eddig ismeretlen, vagy ismert, de kevés figyelemre méltatott források, amelyek segítségével új vizsgálati szempontokat, kutatható témákat lehet kitűzni. Talán nem tévedünk nagyot, ha feltételezzük, hogy a további vizsgálatok még számos fontos adattal gyarapíthatják az eddigi tudásunkat.

(ism.: Bodnár Krisztián)